1635

IOSEPHI CARPANI ROMANI I. V. D.

ORATIO

119
34-6-C-13-

Habita ROMÆ

IN ECCLESIA S. EVSTACHII

xv. Kal. Nouemb. M.DC.XXXV.

Pro Solemni Studiorum

ROMANI ARCHIGYMNASII Inſtauratione.

BIBLIOTECA NAZ ROMA VITTORIO EMANUELE

ROMÆ, Typis Petri Antonij Facciotti. 1635.

SVPERIORVM PERMISSV.

EMINENTISSIMO,
AC REVERENDISSIMO
PRINCIPI
FRANCISCO
CARD. BARBERINO
S. R. E. VICECANCELLARIO.

Ioſeph Carpanus Εὖ πράττειν.

QVAM publicè dixi de bonarum artium laudibus breuiſsimam Orationem, offero nunc Tibi, Publico Principi, Romaniq. Archigymnaſij Protectori, Emi.^{me} Cardinalis. Si nuda eſt omni Rhetorum arte, erit ſaltem mei ergà Te

grati animi,& obſeruantiæ notis ornata. Eius breuitas Tuam humanitatem exoret precor, vt addictam Imperio maieſtatem ad hæc humilia ſingulari, qua ſoles, facilitate declines. graues enim, quas geris pro Republica Chriſtiana curas, non multum interpellabit. quamquàm & hoc etiam inter maximà Regum negotia numerandum videtur; vt videlicet Iuuentus ad litteras, quibus regendi, viuendiq. recta ratio docetur, benignitate Principum accendatur. Vale ad publicæ felicitatis emolumentum.

ORATIO.

LIBERALIVM laudes diſciplinarum, Auditores, compendio potiùs inuoluere, quàm oratorijs ornamentis euoluere, & temporis me iubent anguſtiæ, & amplitudo materiæ, & mea potiſſimum vberiori deſtituta ſuauitate Rhetoricæ facultatis infantia. Veſtram mea in dicendo breuitas patientiam deliniet: meam Veſtra benignitas excuſabit inſcitiam.

Bonas artes numquàm ſatis benè laudatas ſi ſupremo tamquàm ſciendi genere compræhenſas exornem, nil niſi vulgare, auribusquè Veſtris indignum in medium proferatur neceſſe eſt: quòd nimirum ſola intelligendi vi ſeparemur à Brutis: quòd eamdem communem ſortiti ſimus cum Angelo: quòd cætera quæquè Hominibus debeant hoc tributum, & ſoluant; vt cùm ipſa non cognoſcant, tranſmiſſis tamen imaginibus ſui cognoſcantur ab Homine: quòd intima Terræ viſcera, quamuis partium denſitate ſuperiorum, ſenſus effugiant, & ſupremi, infimiquè Cæleſtium Orbium, quamuis infinito propè locorum ſpatio ab oculis diſiuncti ſint, mentis tamen aciem præterire non poſſint.

Vnum hic tamen præcipuum,ac ſingulare,nec ſilentio inuoluendum proponitur. Quod enim peculiarem ſibi vindicet Homo ſciendi vim, à cæteris creatis rebus, præterquam ab Angelo, ſola intelligendi facultate diuerſus, magnum aliquid eſt, & præclarum, illamquè progenerat liberi poteſtatem arbitrij, ex qua mundi Dominus fauſtiſſimis rerum omnium Vniuerſitatis acclamationibus ſalutatur. Verùm quantò præclarius eſt, atque admirabilius, quòd eamdem communem habeat cum ipſo DEO? vt mirum adeò non ſit, quòd ſapientiſſimus Seneca audaci quidem, ſed veriſimili nuncupatione animam appellauerit Deum corporis hoſpitatorem humani.Quin immò vt terminos vniuerſæ ſuperemus Naturæ, non aliter, quàm intelligendo, amandoquè ſpirantes Diuinitatis Imagines, & Viua Numinis Simulacra formamur.In prima enim illa Cæli,Terræquè pulcherrima deſignatione,atquè apparatu Summus tanti ornatus molitor DEVS inſpirauit in faciem Hominis ſpiraculum vitæ, in eo Diuinitatis ſinu conceptum, quo æternus Parens æqualem ſibi Filium generat, & quo ambo ſempiterno Amoris fœdere inuicem iuncti Tertiam expirant diuinam Hypoſtaſim,triplicemquè ſimul funiculum ſtatuunt, qui nec Hominum, nec ſupremorum Cæli Spirituum diſſolui poteſt ingenio. Id circò enim cùm cæteris rebus creandis ſolum adhibitum fuiſſet vocis imperium,in Homine faciendo arcanum initur Conciliū Auguſtiſſimæ Triados;vt Trium Vnius Naturæ Perſonarum conſenſu agnoſceretur effectus,quarum Viua futurus erat Imago. Si quæ ſubijcerem in hoc propoſito,ſordeſcerent,vt videtis,Auditores: Vos tamen ex hoc quaſi laudum ſemine in Veſtros animos iacto facillimam de cætero coniecturam, & exagerationem facere poteſtis ampliſſimam.

A communibus igitur ad ſingularia gradum fieri neceſſe eſt. Interpretatiò linguarum loco inter artes vltimo contenta eſt; ſed quem cæteris Liberalibus cedit,vindicat ſibi,ſi cum Mechanicis conferatur. Clarè video veniſſe Vobis in mentem Babylonicam Turrim multiplici diſſonantium linguarum confuſione diſiectam,Cæleſtemquè Hieruſalem prodigioſa poſtmodum depluentium in igne linguarum coniunctione conſtructam: auferantur ſcilicet Nationum omnium commercia, ſi de medio lin-

guarum interpretatio tollatur. Vultis & ab antiquato iàm antiquitatis ſepulcro Senem illum venerabilem euocem,qui magnifico planè præconio tot iactabat eſſe ſibi corda, quòt linguas? verùm Ennius illiteratis ortus temporibus Mithridatem Regem agnouiſſe non potuit,duas & viginti linguas apprimè callentem, quot ſcilicet Nationibus imperabat ſubiectis; vt eàdem linguà redderetur reſponſum, qua fuiſſet oratum.

Interpretationem linguarum Rhetorica excipit,cordium Domina, affectionum Imperatrix, animorum Regina: Sed laudari ſatis dignè non poteſt, quæ formam ad cæterarum præſtat ornamentum, & decus: eius tamen originem primoribus tantùm labijs attingam. Perpetuis ætatum omnium incrementis in tantam creuit ars Rhetorica dignitatem,vt Cæſari Bellatorum Fortiſſimo Ciceronem inter Oratores Maximum comparans verè non minus, quàm magnificè dixerit Martialis.

Illud laurigeros ageres cùm læta triumphos:
Hoc tibi, Roma, caput cùm loquereris erat.

De ſuiitamen generis nobilitate, neſcio quo fato, ſemper malè audiuit apud pleroſquè. Ad illum enim eius origo Quadruplatorem reuocatur, qui Parentibus hominum primis, an proditoribus! fraudolenta perſuaſit illecebra, vt Poſteros omnes morſu vnius pomi morderet. Verùm longè altius petenda eſſe Rhetoricæ primordia Græcus ille me docet, qui hanc rerum Vniuerſitatem diuini Poëmatis,& Orationis nuncupatione donauit. Negabit hoc quiſpiam, qui Mundum verbo effectum eſſe concedet? Sapientiſſimè Aegyptiorum Antiquitas,quæ litteras rebus conſcribebat: tot nimirum varietate,pulchritudine,magnitudine rerum delectare nos voluit Summus Poëta,perſuadere Summus Orator, & noſtri generis, & ſuæ nobilitatem Naturæ. Atquè vtinam benè perciperetur à nobis in occultiſſima rerum natura mutis quodammodò characteribus exarata Diuinitas. certè, nequè eſſet cur perfecti Oratoris Ideam à Cicerone flagitaremus, & poſtremum noſtræ fabulæ actum in æternitate poſſemus felicitatis abſoluere.

Suprà Rhetoricam Mathematica eſt, quæ magnorum inſtar flumi-

fluminum, exilibus, hoc eſt notiſſimis è principijs, tantis poſtmodum exurgit progreſſibus; vt plures in ramos vberrimos, & profundiſſimos per vniuerſam rerum Vniuerſitatem ſeſe diffundat. Aſtronomicis Stellarum intimis immiſcet ſeſe receſſibus, ſimulquè Imperium,& Famam non littoribus Terræ, ſed marginibus Cæli concludit. Geometricis immenſam ducit ſuæ gloriæ lineam, & quadratam figuram, hoc eſt firmiſſimum ſuæ laudis fundamentum in circulo totius Vniuerſitatis demonſtrat. Arithmeticis numeros connumerat omnes, ſed ampliſſimam ſuorum decorum coronam nec vllo temporum ſpatio, nec ipſa poteſt æternitate complere. Muſicis harmonicam parit rerum omnium diſpoſitionem, in qua principem ſibi locum vt Moderatrix adſcribit. Quid verò dicam de factis arte machinamentis, quibus ipſam ſuperat Ars ingenioſa Naturam? Cælum etiam in terris molita, & immenſas Cæleſtium Orbium circumferentias, inſuperabiles motus, inauditam velocitatem, oppoſitionem Aſtrorum, & gradus, Polorum ſitus, & vniuerſas deniquè Cæli leges anguſtiſſimo globo coarctat.

Ad Logicam nunc venio, Artem Artium, Scientiarum Scientiam, ordinis Parentem, perſpicuitatis Effectricem, veritatis Magiſtram. Hoc magnetico lapide nauigantia per immenſum rerum cognoſcendarum Oceanum ingenia veritatis diriguntur ad polum. hoc Philoſophico lapide factitium Sapientiæ aurum felicius chimico fabricatur. hoc Lydio lapide idem aurum certiſſimo experimento probatur. Neque nobiliores tantùm diſciplinæ, ſed Mechanicæ etiam Artes Logicæ ſupplicant, ſinè qua ſubiectam materiam formà neſciunt animare perfectà. Logica enim ad iuuandos etiam Mechanicos, abſquè maieſtatis dedecore, humaniſſimè ſe demittit, Primam rerum omnium Cauſam ad viuum adſimulans, quæ frumenti granum ſimul cum Formica portare non minus dignatur, quàm ingentes hoſtium copias fortiſſimis cum bellatoribus fundere.

Sequuntur modò Phyſica, & Methaphyſica, quæ cauſarum è viſceribus mirabiles aucupantur effectus, & in ipſis effectibus, expreſſa quaſi in imagine, cauſas intuentur, earumquè rationes. Vitam ſibi nominis immortalem in verſando rerum interitu parant,

rant, & Naturæ viribus Naturam exſuperant, dum è rerum agitatione immobilitatem Primæ Cauſæ pernoſcunt.

Moralem verò Philoſophiam quibus ornem præconijs? citiùs commotas exæſtuantis Oceani procellas, citiùs furentis impetum Aquilonis compeſcam, quàm innumeras Ethicæ diſciplinæ laudes exæquem. Acquirat mihi fidem Antiquitas, quæ medullam veritatis ſub cortice fabularum cælauit. Neptunus enim, & Iuno (vt illi aſſerebant) penès quos Maris, atquè Aëris Imperium eſt, excitæ quidem vim tempeſtatis, & Ventorum fremitum cöërcere poterant, ſed elatos non nouerant ſuperbiæ ſpiritus, & curarum ancipites æſtus placare. Hoc vnum Moralis præſtat Philoſophia, quæ nec Oceani ſua decora, nec Aëris ambitu circumſcribit.

Sed Medicina inſtat, reducendis in mutuam gratiam humoribus opportuna. Huius neceſſitatem, vel inuiti, ſentimus, dum infinitis malorum generibus ipſi morti proludimus. Diuinum eſſe inuentum Aeſculapius nos admonet, à Veteribus ſuperſtitioſis commētitia diuinitate donatus. Et profectò mortis in ſinu vitam exceptam inducto quaſi nouo ſpiritu animare, deficientem animam, & vincula iàm perrupturam fortiùs vnire corpori, atquè ad intermiſſa ſenſuum munera reuocare, diuinum quiddam eſſe quis neget?

De Vtriuſque Iuris peritia ſuperuacaneum eſt, & periculoſum apud Auditores Vtriuſque Iuris peritiſſimos dicere. Sed quod ego taceo, clamant Oppida, clamant Ciuitates, clamant Prouinciæ, clamant Regna, clamant Imperia, quæ in huius ſolummodò diſciplinæ ſoliditate perſiſtunt.

Theologia nunc me rapit extrà omnem ingenij aleam ad Auguſtiſſimum illud Diuinitatis Conclaue, vbi Perfectiſſimæ Monadi Perfectiſſima reſpondet Trias, quæ multifariàm, multisquè modis loquuta recentiſſimè vocem dedit in Filio, cuius Diuinitas in amplexu hęrens humanitatis, Fidelium animos diuinorum participes conſiliorum effecit. Hìc enim verò ad cætera quæquè erectiſſimam, victam declinetis mentis aciem neceſſe eſt, atquè eò ipſò quòd Sapientiam profitemini, ignorare fateamini admiratores potiùs Maieſtatis, quàm ſcrutatores. Quod tamen qualicum-

licumquè obſcuritate quaſi per nubem,aut ſpeculum in ænigmate videatis, à Theologia eſt, quæ fide immobiliter innixa humanam rationem ad obſequium diuinæ veracitatis inclinat.

Vos deniquè compello, nobiliſſimi Adoleſcentes, à quibus purpureo iuuentutis flore vernantibus publica ſpes vberem fructuum maturitatem expectat. Si magnanimi ſpiritus vos accendunt: ſi publica vos mouet vtilitas: ſi priuatum inuitat emolumentum: ſi aliorum incitamini exemplo: ſi Maiorum auctoritatibus creditis: ſi rerum publicarum inſtituta probatis: ſi Parentibus quod debetis vultis audire, en Regiam vobis viam ſternunt Sapientiſſimi Doctores,quorum in explicando facilitas cum ſubtilitate, cum claritate breuitas ità contendunt, vt nulla ſuperatam ſe velit.

mes Antos de Mon-Catino Fer-enſis Aduo s Cóſiſto-s Romani higymnaſij tor hìc lau r.

Sub auſpicijs potiſſimum Tuis,Excellentiſſime Antoni, à quo ſuſceptum regendi munus plus accipit dignitatis, quàm tribuat, cuius præclaram Familiam inter primarias Ferraria numerat Illuſtrium Virorum procreatricem,ex qua præſertim Antonius de Monte Catino ſubtiliſſimus Philoſophus,qui propter maximam in gerendis negotijs dexteritatem maximis functus eſt domi,foriſquè muneribus. Ab eo,quem nomine refers,virtutibus æmularis nobilitatem accepiſſe Te puderet,niſi maioribus illam Tuæ gloriæ ſplendoribus illuſtrares.

Ad vos nunc redeo,ornatiſſimi Iuuenes. Peregrinatus fuit in Aegyptum Plato: proiecit in Mare ingentem auri vim Crates, & voluntarius ipſe ſibi eruit oculos Democritus, additurus animo quos corpori detrahebat, & clariori mentis luce luminis penſaturus orbitatem effoſſi: Sapientiæ pulchritudinem tanti fecit,vt viliores habuerit ipſas oculorum pupillas! vos minimo labori parcetis? nebulam offundetis nobilitati veſtræ? Naturamquè ipſam, quæ ſingulari vos ornauit ingenio, degeneri vilitate fraudabitis? numquid mercedem veſtri laboris deſperatis? Ipſa ſibi merces Virtus eſt, quæ ſe contenta extrà ſeſe nil quærit: ſi mercedi tamen, & præmijs inhiatis, iàm ſpe præcipere poteſtis quod vobis in votis eſt, in huius ætatis felicitate, in qua rerum habenæ Sapientibus in manu ſunt, qui in alijs non æſtimare non poſſunt, quæ æſtimanda in ſe ipſis agnoſcunt. Inſuper Regna-

tricium

tricium APVM propria liberalitas eſt, quæ alijs conſueuerunt non minus mellificare, quàm ſibi, atquè vt magis peculiari nomine exigi poſſet, quod ipſæ vobis offerunt vltrò, præmium ſe vobis fatentur ex liberalitate debere titulo Patrocinij, quod gerit Romani Archigymnaſij Tutelaris Eminentiſſimus Cardinalis BARBERINVS.

Quòd ſi tot momenta rationum nihili apud vos ſunt, & me hortantem pro tempore ſecretà deſpicientià irridetis, non multos poſt annos hanc meam cauſam veſtra pœnitentia perorabit.

LAVS DEO.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE